

Yauhen Malikau

Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa (Wietka, obwód homelski, Białoruś)

Sytuacja polityczna współczesnej Białorusi jest bardzo złożona, oddziałuje na jej społeczeństwo i nie jest obojętna dla kultury, w tym muzeów, które są finansowane z budżetu państwa. Środki na ich utrzymanie i realizację projektów kulturalnych zostały drastycznie zmniejszone, same zaś projekty straciły wartość merytoryczną na rzecz powierzchowności i zideologizowania. Ogólnie oceniając stan rozwoju kultury białoruskiej, można stwierdzić, że charakteryzuje ją „dehumanizacja” ze wszystkimi jej następstwami. Oczywiście ta krytyczna ocena nie dotyczy każdego miasta i muzeum w Białorusi, ale obserwując tutejsze życie społeczno-kulturalne i biorąc w nim udział trudno nie dostrzec, że jest to pewien trend i to niestety niezmienny. Na tak zarysowanym tle wyróżniają się te oficjalne instytucje kultury, które mimo trudnych warunków starają się prowadzić działalność edukacyjną i naukową. Jednym z takich przykładów jest Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa [Веткаўскі музей стараабраднацтва і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклярава]. Jest to małe, lokalne i regionalne muzeum, które ktoś mógłby nazwać wręcz prowincjonalnym. Rzeczywiście, znajduje się ono w odległym od Mińska, rolniczym regionie. To położenie oraz wielkość nie ma jednak wpływu na fakt, że śmiało można ocenić je jako jedno z najlepszych muzeów regionalnych w Białorusi. Co więcej,

Il. 1. Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2021.

pod względem swojego potencjału naukowego może śmiało konkurować z instytucjami naukowymi w Mińsku. Jest taką „mini-akademią nauk” zajmującą się badaniami kultury tradycyjnej południowo-wschodniej Białorusi i jej pograniczy. Przyczyny tego przybliży niniejszy artykuł.

Dzisiaj miasto Wietka [Бетка], liczące 8,5 tys. mieszkańców, położone jest blisko granicy rosyjskiej (25 km) i ukraińskiej (45 km), od centrum obwodu — Homla — dzieli je zaś 20 km. Warto dodać, że w 1986 roku, w wyniku katastrofy w elektrowni jądrowej w Czarnobylu, wysiedlono mieszkańców ze znacznej części rejonu wietkowskiego, co ma do dzisiaj wpływ na liczbę zamieszkującej tu ludności. Tym bardziej więc należy podkreślić prowadzoną przez tutejsze muzeum działalność, która sprawia, że Wietka stała się rozpoznawalna nie tylko w obwodzie homelskim, ale i w całej Białorusi. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że muzeum w Wietce stało się synonimem miasta Wietka.

Sama Wietka jest ciekawym miejscem. Została założona w 1685 roku¹ na wschodzie Wielkiego Księstwa Litewskiego jako centrum osadnictwa staroobrzędowców, którzy uciekali z Rosji przed prześladowaniami [Живая вера 2012]. Miasto szybko stało się stolicą ekonomiczną, duchową i kulturalną całego świata staroobrzędowców. Taki stan utrzymał się prawie do 1764 roku, kiedy żołnierze carscy wywieźli stąd około 20 tys. osób², a samą Wietkę i znajdujące się w jej okolicach gospodarstwa staroobrzędowe spalili. Wydarzenia te osłabiły jej znaczenie ekonomiczne, ale pozostała nadal ważnym centrum duchowo-kulturalnym staroobrzędowców [Хырсан 2020: 19]. Warto dodać, że poziomem kultury, piśmiennictwa i rzemiosła staroobrzędowcy znacznie przewyższali okolicznych chłopów. W zasadzie jedynie ich działalność wspólnotowa (na zasadach kooperacji) wytrzymywała konkurencję z żydowską. Zmiany przyniósł rok 1917 roku i postępująca sowietyzacja, która wpłynęła na życie mieszkańców ziem białoruskich, w tym tradycyjnych wspólnot staroobrzędowych. Podejmowane przez władze sowieckie działania miały zniszczyć kulturę i religię staroobrzędowców. Nagonki na wiernych i duchownych³ na obszarze Homelszczyzny, zakazy jawnego sprawowania kultu religijnego doprowadziły do znacznego osłabienia staroobrzędowej wspólnoty religijnej [Хырсан 2020: 33–34], a w samej Wietce do jej zaniku. Obecnie w Wietce nie ma ani wspólnoty, ani cerkwi staroobrzędowej. Najbliższe świątynie znajdują się w Homlu — drewniana cerkiew pod wezwaniem św. Ilji (Eliasza) [Свята-Іллінская царква] z końca XVIII wieku należąca do Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej Staroobrzędowców oraz murowana cerkiew pod wezwaniem Zbawiciela i Przemienienia Pańskiego [Спаса-Праабражэнская царква] z 1910 roku —

¹ Staroobrzędowcy to wyznawcy prawosławia, którzy sprzeciwili się reformom w Cerkwi zaproponowanym przez patriarchę Nikona i potwierdzonym podczas soboru 1654 roku, a wprowadzanym do 1657 roku. Reformy wspierał ówczesny car Aleksy I Romanow. Sprzeciw wobec patriarchy i cara sprawił, że zostali wrogami publicznymi, którzy byli prześladowani, ośmieszani, zsyłani na Syberię; część zaś zdecydowała się na ucieczkę w głąb Rosji (tzw. *głubinka*) oraz poza jej granice [więcej patrz m.in. Лилеев 1985; Хырсан 2020: 13 nn.; z literatury polskiej m.in. Iwaniec 1977].

² Należy dodać, że wysiedlenia staroobrzędowców z Wietki miały miejsce już w 1735 roku. Wówczas wywieziono 40 tys. osób. Akcje te miały charakter karny i prowadzone były przez wojska Imperium Rosyjskiego [Хырсан 2020: 18–19].

³ Warto wyjaśnić, że staroobrzędowcy na przełomie XVII i XVIII wieku podzielili się na dwie grupy (i struktury): popowców i bezpopowców. Ci pierwsi stali bliżej cerkwi prawosławnej i mieli swojego biskupa, dzięki czemu mogli wyświęcać nowych duchownych, ci drudzy zaś, bardziej radykalni, uznawali tylko tych duchownych, którzy zostali wyświęceni przed rozłamem, po ich śmierci wierni zaczęli funkcjonować sami. Staroobrzędowcy, którzy dotarli do Wietki, byli przedstawicielami pierwszej grupy — popowców [więcej patrz: Гапбандзі 2001: 310; Хырсан 2020: 17].

Il. 2. Portret Fiodora Szklarowa autorstwa Aleksandra Cyrkunoua [Аляксандр Цыркуноў], obraz olejny, początek lat 70. XX wieku; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

wchodząca w skład Staroprawosławnej Cerkwi Staroobrzędowców. Mimo tak trudnej sytuacji społeczność staroobrzędowa w okolicach Wietki przetrwała. Prowadzone zaś w drugiej połowie XX wieku badania etnograficzne dowiodły, że wśród osób związanych rodzinnie z tą grupą wciąż obecna jest świadomość i wiedza o jej kulturze⁴.

Ważnym okresem dla Wietki i jej mieszkańców był rok 1978, kiedy rozpoczęto prace nad organizacją muzeum. Jego podstawę stanowiły zbiory Fiodora Szklarowa [Фёдар Шклярав] (1925–1988) — miejscowego krajoznawcy, artysty i kolekcjonera, a co może ważniejsze — potomka wietkowskich staroobrzędowców. Mniej więcej na początek lat 70. XX wieku datuje się jego działalność kolekcjonerska i zainteresowanie przedmiotami miejscowej

⁴ Wyniki tych badań zostały wykorzystane m.in. w książce-albumie: *Книжная культура* 2013.

Il. 3. Fragment jednej z ekspozycji w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

kultury tradycyjnej. W ich poszukiwaniu objeżdżał okoliczne miejscowości, kupował, a czasem wymieniał jedne na drugie, wypytywał o ich historię i pochodzenie. Starsi pracownicy Muzeum opowiadali, że chcąc zdobyć jakiś przedmiot do kolekcji, Szklarow mógł zrobić wszystko, na przykład przez kilka dni rąbał drwa pewnej gospodyni, nie szczędził pieniędzy, kiedy okazywało się, że trzeba zapłacić, zdarzało się też, że wymieniał daną rzecz za trzylitrowy słoik miodu — takich historii zachowało się bardzo wiele⁵. Nie znaczy to, że nie otrzymywał przedmiotów za darmo — część jego kolekcji składała się z po prostu darów. Bez względu na sposób pozyskania przyszłych eksponatów — ich właściciele byli przekonani, że działalność Szklarowa jest ważna dla zachowania pamięci o społeczności i kulturze staroobrzędowców.

Od początku powołania muzeum do dnia dzisiejszego pracują w nim: wydana Halina Niaczajewa [Галіна Нячаева] i Swiatłana Liawoncewa [Святлана Лявонцева], które także wywodzą się z miejscowych rodzin staroobrzędowców. Ich praca i zaangażowanie przyczyniły się do otwarcia

⁵ Na podstawie rozmów i wspomnień zapisanych przez autora i znajdujących się w jego archiwum prywatnym.

muzeum w 1987 roku, a potem utrzymania jego działalności na wysokim poziomie naukowym i muzealnym.

Należy podkreślić, że muzeum nie powstało z inicjatywy odgórnej — urzędników państwowych, a oddolnej — miejscowego krajoznawcy, który był zainteresowany badaniem i zachowaniem lokalnej historii i kultury. Fakt ten miał istotne znaczenie dla funkcjonowania placówki i wpłynął na jej dalsze losy. Wietkowskie muzeum stało się bowiem nieoficjalną miejscową szkołą etnologii, do której przyjeżdżano nabywać praktyki badawczej i muzealnej. Tak jest do dzisiaj i wręcz trudno sobie wyobrazić współczesnego, poważnego etnografa białoruskiego, który by ani razu tu nie był i nie konsultował się z tutejszymi muzealnikami.

Wyjątkowość opisywanego muzeum wzmacnia przykład innego muzeum regionalnego z obwodu homelskiego — Muzeum Kultury Ludowej Regionu Mozyrskiego „Wiedza poleska” [Музей народнай культуры Мазырскай вобласці „Палеская веда”]. Zostało ono założone w 1999 roku i zlokalizowane w Mozyrzu [Мазыр] (obecnie 105 tys. mieszkańców) — „stolicy” wschodniej części Polesia białoruskiego. Rejon mozyrski jest bogaty pod względem historycznym i etnograficznym, ale powołane przez urzędników z Mińska zarządzeniem administracyjnym muzeum nie potrafiło tego dostatecznie wykorzystać. Prawdopodobnie stało się tak dlatego, że jego ekspozycję przygotowali specjaliści z zewnątrz, z minimalnym udziałem miejscowych muzealników. Nawet informacja na jej temat (podobnie zresztą jak i o zbiorach) nie znalazła się na stronie internetowej tego muzeum (<http://mozyr.museum.by/>). Nie można się też z niej dowiedzieć, czy pracownicy podejmują jakąś aktywność na polu badawczym i naukowym, czy realizują założenie powołaniu tu „centrum badań etnokulturowych i regionalnych”⁶. Niewiele też informacji o działalności muzeum pojawia się w lokalnej prasie. W praktyce więc, muzeum funkcjonuje przede wszystkim jako przestrzeń wystawiennicza.

Wracając do wyjątkowości muzeum w Wietce... Należy zauważyć, że jest to jedyne w Białorusi muzeum regionalne, które posiada swoją filię w centrum obwodu, czyli w Homlu. Zwykle jest odwrotnie — muzea centralne i obwodowe są zlokalizowane w dużych miastach, a w mniejszych działają powołane przez nie filie. W przypadku Wietki stało się Homla

⁶<http://mozyr.museum.by/node/38264>; data odczytu: 10.08.2022.

Il. 4. Budynek filii Wietkowskiego Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich w Homlu; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

inaczej — dlaczego? Otóż dla każdego muzeum ważną formą działalności jest wystawiennictwo. Tak jest w muzeum w Wietce. Dysponuje ono budynkiem o powierzchni 404,6 m², w którym mieści się trzynaście sal ekspozycyjnych z wystawą stałą. Tworzą ją wydzielone części, takie jak: *Historia miasta Wietka*, *Kalendarz obrzędowy*, *Tkactwo*, *Tradycyjna rzeźba drewniana*, *Kultura książki w Wietce*, *Rzeka w życiu człowieka*, *Ikony*; oddzielnie pokazane są też dziewiętnastowieczne warsztaty: kowala, malarza ikon, obraznika. Zabrakło natomiast miejsca na wystawy czasowe, dlatego pojawiła się myśl o utworzenia filii. Udało się to w 2000 roku i muzeum posiada swój oddział w Homlu. Dysponuje on budynkiem o powierzchni 127,6 m² i ma cztery sale, w których w ciągu roku otwiera od 12 do 14 wystaw czasowych, różnych pod względem skali przedsięwzięcia. Są wśród nich długo przygotowywane, które można oglądać przez kilka miesięcy w roku, ale i kilkutgodniowe, czy nawet bardzo krótkie — jedno, dwudniowe — związane z jakimś świętem kalendarza religijno-obrzędowego

czy też wydarzeniem. Przykładem tego ostatniego może być „Noc Muzeów” i specjalnie z tej okazji pokazywane wystawy, np. fotograficzne. Warto dodać, że podobną aktywność wystawienniczą utrzymano i w czasie pandemii 2020–2021⁷.

Od samego początku muzeum, ale i wcześniej — kiedy F. Szklarow budował swoją kolekcję — istotne było prowadzenie badań, pozwalających poznać miejscową kulturę. Zbierał on ikony, starodruki i *ruszniki*⁸, w których — jako artysta — dostrzegał przejaw wrażliwości estetycznej, jako członek wspólnoty — znaczenie dla kultury staroobrzędowców i miejscowych Białorusinów, a jako działacz — potrzebę ich zachowania dla kolejnych pokoleń. Podobne podejście prezentowały jego pierwsze współpracowniczki, wspomniane już Halina Niaczajewa i Swiatłana Liawoncewa, które, co więcej, przekazały je kolejnym pracownikom muzeum. Przekonanie o wartości zbieranych przedmiotów (artefaktów) tak dla kultury staroobrzędowej, jak i szerzej — białoruskiej, jest jednym z głównych wyróżników działalności prowadzonej przez muzealników z Wietki.

Dzisiaj nikt nie ma wątpliwości, że tak powinno być, ale kiedy — raz jeszcze — wrócimy do czasów aktywności kolekcjonerskiej Fiodora Szklarowa, to poza jego środowiskiem nie interesowano się odkrytą przez niego tradycją miejscowej sztuki ikonopisania (malowania ikon), rzeźby w drewnie, tkactwa czy kulturą książki drukowanej i rękopiśmiennej XV–XIX wieku. Ten brak zainteresowania dotyczył tak Homelszczyzny, jak i Białorusi. Kolekcjoner nie poddał się i, będąc przekonany o unikalnym charakterze tej kultury, zaczął o niej pisać w listach i artykułach, które wysyłał do Akademii Nauk ZSRR⁹, biblioteki ogólnozwiązkowej w Moskwie¹⁰ i ówczesnym Leningradzie¹¹. Po nawiązaniu kontaktu przekazywał im również najbardziej rzadkie i unikalne księgi i rękopisy, pomagał w organizacji wyjazdów badawczych. W rezultacie, do Wietki zaczęli przyjeżdżać etnografowie,

⁷ Należy zaznaczyć, że sytuacja w Białorusi związana z pandemią COVID-19 różniła się od warunków na przykład w Polsce. Brakowało oficjalnej informacji o liczbie osób, które zachorowały i/lub zmarły. Nie wprowadzono lockdownu, oficjalnie bowiem pandemii nie było. Rekomendowano jedynie noszenie masek i mycie rąk, ale każdy miał o tym decydować indywidualnie.

⁸ Prostokątny płat materiału płóciennego z haftami na obydwu końcach, służący do ozdabiania ikon, krzyży przydrożnych, ale też pełniący ważne funkcje w obrzędowości rodzinnej — towarzyszył człowiekowi od jego narodzin do śmierci [więcej patrz: Лабацькая 2002].

⁹ Dzisiaj to Rosyjska Akademia Nauk.

¹⁰ Dzisiaj to Rosyjska Biblioteka Państwowa w Moskwie.

¹¹ Dzisiaj to Rosyjska Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu.

Il. 5. Pracownicy Muzeum podczas badań terenowych; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

socjolodzy, specjaliści od starodruków z Moskwy, Leningradu, a potem i z Mińska. W ten nietypowy sposób, zarówno dla muzeów regionalnych jak i czasów, kiedy to się działo, określono misję muzeum w Wietce — stało się ono ośrodkiem naukowo-badawczym.

Prowadzenie etnograficznych badań terenowych — to kolejna cecha wyróżniająca wietkowskie muzeum. Co roku pracownicy muzealni uczestniczą w wyjazdach badawczych do okolicznych miejscowości, gdzie rejestrują rozmowy z najstarszymi mieszkańcami, zapisują teksty folklorystyczne o różnej tematyce, poszerzając tym samym zakres zainteresowań muzeum o elementy kultury białoruskiej. Gromadzone materiały wymagają odpowiedniego systemu przechowywania i opracowywania. Wprowadzono więc taki system, który przypomina bardziej rozwiązania stosowane w instytucji naukowej niż w „prowincjonalnym” muzeum w Białorusi. Stworzono prawdziwe archiwum (o czym jeszcze niżej) — bazę informacji, z której korzysta się przy pracach wystawienniczych i naukowych.

Każda wystawa ma swoją indywidualną koncepcję naukową i artystyczną, nad którą pracownicy muzeum pracują czasem kilka miesięcy.

W międzyczasie dobierają lub pozyskują¹² potrzebne obiekty i wykonują ich niezbędne prace konserwatorskie. W rezultacie powstają wystawy czasowe, które pomysłem i wykonaniem wyróżniają się spośród wystaw czasowych z innych muzeów, a niektóre są nawet lepsze od ich wystaw stałych¹³. Nie bez przesady można stwierdzić, że muzeum w Wietce jest żywe i bardzo aktywne, a przez to niepowtarzalne.

Bez wątpienia na wyjątkowość muzeum składają się i jego pracownicy¹⁴. Charakteryzuje ich otwartość, umiejętność nawiązania kontaktu z każdym zwiedzającym, gotowość do merytorycznej rozmowy — konsultacji (od organizacji wystaw po pytania dotyczące kultury ludowej czy malarstwa, w tym ikon)¹⁵ i pomocy praktycznej¹⁶. Wyróżnia ich też podejście naukowe, wiedza oparta na solidnych kwerendach archiwalnych i etnograficznych, wrażliwość artystyczna i estetyczna oraz umiejętności twórczego pokazywania nawet tematów prostych¹⁷. Bez tych ludzi nie można byłoby mówić o fenomenie muzeum w Wietce. Warto to podkreślić, bo zarobki muzealników białoruskich są minimalne, jeśli więc podejmują tę pracę, czynią to z poczucia misji i bycia pasjonatami.

¹² Zdarza się, że specjalnie są organizowane wyjazdy terenowe, by pozyskać przedmioty do danej wystawy. Pochodzą one z darowizn, ale niejednokrotnie są kupowane od miejscowej ludności.

¹³ Przykładem mogą być takie wystawy, jak: *Po mieście szedł majster-rzemieślnik* (2020) — pokazano wówczas m.in. zdobioną drewnianą fasadę domu; *Wietkowskie osady. Papsujewka [Ланцёўка]. Trzysta lat historii* (2021); *Bramy Pokrowskie. Cztery historie Wietki* (2021–2022) [więcej patrz: Archiwum wystaw, <https://vetka-museum.by/vystavy/arkhiu-vystav.html>; data odczytu: 10.08.2022].

¹⁴ Zespół liczy 34 osoby, w tym 12 wykształconych muzealników.

¹⁵ Warto dodać, że od początku swojego istnienia muzeum posiada *Księżkę naukowych konsultacji*. Zapisywane są w niej spotkania konsultacyjne (kiedy oraz temat), o które proszą studenci, naukowcy, muzealnicy z innych muzeów. Takich wpisów jest już ponad sto, ostatnim (2022 rok) był wpis o przyjeździe naukowców z Białoruskiej Akademii Nauk, którzy byli zainteresowani zapisem melodii w księgach staroobrzędowych. Wszystkie konsultacje odbywają się bezpłatnie.

¹⁶ Do muzeum należy również oddzielny dział konserwacji i restauracji. Swoją działalność opiera on na odtwarzaniu dawnych technik rzemieślniczych. Nie ogranicza się jednak tylko do przywracania świetności obiektom muzealnym, ale prowadzi warsztaty tych technik dla osób chętnych. Przykładowo, w sierpniu 2022 roku takie warsztaty zostały zorganizowane we wsi Nieglubka [Неглюбка] w rejonie wietkowskim, w ramach Festiwalu tkactwa „Krosienka”. Dotyczyły one technik tkackich. Warto dodać, że festiwal towarzyszył świętu wsi i był współorganizowany z jej domem kultury [<https://zviazda.by/ru/node/140470>; data odczytu: 10.08.2022]. Regularne warsztaty tkactwa są też organizowane w homelskiej filii muzeum.

¹⁷ Warto dodać, że Fiodor Szklarow, Halina Niaczajewa i inni współpracownicy to artyści i poeci.

Il. 6. Oprorowadzenie dzieci po wystawie czasowej w filii Muzeum w Homlu;
fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa to dzisiaj rozpoznawalne i uznane centrum naukowo-badawcze zajmujące się tradycyjną kulturą artystyczną białorusko-ukraińsko-rosyjskiego pogranicza oraz kulturą tradycyjną i kulturą staroobrzędowców południowo-wschodniej Białorusi i staroobrzędowców rejonu wietkowskiego. Współcześnie prowadzone są w nim badania dotyczące wietkowskiej i starodubowskiej staroobrzędowej szkoły ikonopisania, kultury książki, tradycyjnych technologii (rzemiosła), semantyki ornamentu białoruskiego, tkactwa wiejskiego w kontekście obrzędowości i folkloru¹⁸. W muzeum znajduje się jedna z najbogatszych w Europie Wschodniej kolekcja tkanin wykonanych tradycyjnymi technikami (liczy ona ok. 4 tys. obiektów), a także bogata kolekcja malarstwa, przede wszystkim ikon (ok. tysiąc obrazów XVIII i początku XX wieku).

¹⁸ Realizowane są granty (obecnie 6) oraz 3 wieloletnie projekty badawcze: 1. „Śladami dawnych rodów” — wzdłuż rzek, w związku ze szlakami osadnictwa słowiańskiego oraz lokalnymi tradycjami tkackimi — prowadzony od 1998 roku, w ramach Centrum nauki i zachowania tradycyjnych rzemiosł; 2. „Wietkowska ikona” — badania i opracowanie; 3. „Zbawienie” — identyfikacja, opracowanie i restauracja ruchomych zabytków kultury materialnej i niematerialnej znajdujących się w regionie, w tym w miejscowościach, które zostały wysiedlone po awarii w elektrowni jądrowej w Czarnobyliu.

Il. 7. *Ruszniki* na ekspozycji stałej w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

Il. 8. Zdobione ramy skrzynkowe ikon [ківоты] na wystawie stałej w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

Il. 9. Tradycyjna chłopska odzież odświętna na wystawie stałej w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

Il. 10. Ikony na wystawie stałej w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich; fot. Katsiaryna Yaryvanovich [Кацярына Ярывановіч], 2022.

Należy dodać, że współcześnie prowadzone przez wietkowskich muzealników prace badawcze nie ograniczają się tylko do obszaru wyznaczonego granicami administracyjnymi rejonu wietkowskiego. W poszukiwaniu nowych informacji o kulturze staroobrzędowców podejmują badania na Witebszczyźnie (północna część Białorusi) oraz w sąsiedniej Ukrainie (obwód czernihowski) i Rosji (obwód brański), a także w Estonii i wschodniej Polsce. Co więcej, muzeum organizuje seminaria i konferencje naukowe. Przykładowo, na 24–25 października 2022 roku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna *„Aby nie odeszły w niebyt rzeczy ważne”. Staroobrzędowcy jako zjawisko historyczne i kulturowe* [„Дабы не прэдату небытию надобныя веці”. Старообрядчество как историко-культурный феномен], po której z pewnością zostanie wydana publikacja.

Wspomnieć również warto o bibliotece i archiwum, które były tworzone równolegle z kolekcją muzeum. I tak, ta pierwsza liczy obecnie ponad 2,5 tys. woluminów poświęconych staroobrzędowcom — ich historii, kultury, religii, a także historii i etnografii regionu, Białorusi i świata. W archiwum zaś znajdują się materiały z wyjazdów badawczych: teksty, dokumentacje fotograficzne oraz zapisy audio i video. Muzeum prowadzi też działalność wydawniczą. Wśród publikacji, które zasługują na szczególną uwagę ze względu na wysoki poziom naukowy i edytorski, są książki-albumy: *Wietkowska ikona* [Ветковская икона] (2002), *Ornamenty Podnieprza* [Арнаменты Падняпроўя] (2004), *Głosy zaginionych wsi* [Голоса ушедших деревень] (2008), *Żywa wiara. Wietka* [Живая вера. Ветка] (2012), *Kultura książki. Wietka* [Книжная культура. Ветка] (2013).

Muzeum w Wietce jest ważnym w rejonie centrum edukacyjnym, popularyzującym kulturę tradycyjną oraz folklor. Prowadzone są tu warsztaty rzemiosła, które nierzadko przybierają formę klas mistrzowskich (*master-class*). Przykładem może być cykl spotkań, podczas których poznawano przedmioty sztuki ludowej i nowoczesnej sztuki dekoracyjnej i użytkowej oraz techniki ich wykonania (np. szyto koszulę damską na wzór tej tradycyjnej; tkano krajki na palcach i/lub deseczce tkackiej¹⁹; zdobiono jajka, tworząc pisanki; pracowano z gliną itd.). Działa tu: „Szkoła kultury tradycyjnej — ABECADŁO WIEDZY — MÓW DOBRZE” [„Школа традыцыйнай культуры — АЗ-БУКІ-ВЕДІ — ГЛАГОЛЬ ДОБРО”] oraz realizowany jest program „Poznaj historię

¹⁹ Deseczka tkacka = *bardo* lub *bardko*.

Il. 11. Warsztaty tradycyjnego rzemiosła tkackiego; fot. Aleksander Nikicin [Аляксандр Нікіцін], 2022.

rękoma” [„Пазнай гісторыю рукамі”] (skierowany do przedszkoli i szkół; w ciągu 2021 roku przeprowadzono około 40 spotkań).

Organizowane są także etnospotkania, w formach niewykorzystywanych w innych muzeach regionalnych. Przypominają bowiem bardziej tradycyjne świętowanie na białoruskiej wsi (np. „Wróżby” [„Варожбы”], „Wesele” [„Вяселле”]) lub też zwiedzający stają się częścią rekonstrukcji zwyczajów i obrzędów (np. „Zaślubiny komina” [„Жаніцтва коміна”])²⁰.

Opisana aktywność edukacyjna pozwala na bezpośredni kontakt pracowników muzeum ze społecznością lokalną, przede wszystkim z dziećmi i młodzieżą, przez co staje się ono dla nich ważnym miejscem spotkań z kulturą.

Muzeum w Wietce posiada swoją stronę internetową: <https://vetkamuseum.by/>, a od 2021 roku również kanał na YouTube — „Niegasnące światło” [„Свет не вечерний”]²¹. Można tu oglądać audycje w wersji offline i online o szerokiej tematyce dotyczącej kultury tradycyjnej, miejscowego tkactwa, ikon staroobrzędowych itd. (jest już 40 takich programów). Korzysta także z sieci społecznościowych: Facebook (<https://www.facebook.com/vetkamuseum>), Vkontakte (<https://vk.com/vetkamuseum>) i Instagram (<https://www.instagram.com/vetkamuseum>).

Jednym słowem: Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa jest niezwykle ciekawym muzeum regionalnym, które z zaangażowaniem działa na rzecz społeczności lokalnej oraz kultury staroobrzędowej i białoruskiej. Stanowi bardzo jasny punkt na mapie muzeów Białorusi.

Tłumaczenie z języka białoruskiego: Katarzyna Waszczyńska

Bibliografia

Гарбацкі А. А.

2001: *Стараабраднікі*, [w:] *Рэлігія і Царква. Энцыклапедычны даведнік*, red. Г. П. Пашкоў, Мінск: „Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі”, s. 310—311.

²⁰ Tego typu działania przypominają aktywności podejmowane w Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach (Bielsk Podlaski).

²¹ Nazwa kanału nawiązuje najprawdopodobniej do tytułu zbioru artykułów z 1917 roku, którego autorem był Sergiej Nikołajewicz Bułgakow [Сергей Николаевич Булгаков], prawosławny filozof i teolog, od lat 20. XX w. na emigracji w Pradze, następnie w Paryżu. [Przypis redakcji].

Живая вера

- 2012: *Живая вера. Ветка = Living Faith. Vetka*, zest. Г. Г. Нечаева, О. Д. Баженова; autorka tekstów Г. Г. Нечаева; tłum. na angielski А. В. Вдовичев, Минск: „Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі”.

Книжная культура

- 2013: *Книжная культура. Ветка*, autorzy tekstów: С. И. Леонтьева, Г. Г. Нечаева; fot. А. П. Дрибас, Минск: „Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі” 2013.

Лабачэўская Вольга

- 2002: *Повязь часа — беларускі ручнік*, Минск: Беларусь.

Лилеев М. И.

- 1895: *Из истории раскола на Ветке и в Стародубье. XVII–XVII вв.*, Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого.

Навуковыя запіскі

- 2004: *Навуковыя запіскі Веткаўскага музея народнай творчасці. Зборнік артыкулаў супрацоўнікаў музея да 25-годдзя заснавання Веткаўскага музея народнай творчасці*, red. nauk. Г. Р. Нячаева, red. Г. І. Лапацін, Гомель: Упраўленне культуры Гомельскага аблвыканкама, УА „ГДУ імя Ф.Скарыны”, Веткаўскі райвыканкам.

Хурсан Т. І.

- 2020: *Стараабраднікі Беларусі: мінулае і сучаснасць*, Минск: „Беларуская наука”.

Iwaniec Eugeniusz

- 1977: *Z dziejów staroobrzędowców na ziemiach polskich XVII–XX wiek*, Warszawa: PWN.

Bibliografia transliterowana**Garbacki A. A.**

- 2001: *Staraabradniki*, [w:] *Rèligiâ i Carkva. Ėncyklapedychny davednik*, red. G. P. Paškoŭ, Minsk: „Belaruskaâ Ėncyklapedyâ imâ Petrusâ Broŭki”, s. 310—311.

Hursan T. Ĭ.

- 2020: *Staraabradniki Belarusi: minulae i sučasnasc'*, Minsk: „Belaruskaâ nauka”.

Iwaniec, Eugeniusz

- 1977: *Z dziejów staroobrzędowców na ziemiach polskich XVII–XX wiek*, Warszawa: PWN.

Knižnaâ kul'tura

- 2013: *Knižnaâ kul'tura. Vetka*, autorki tekstów: S. I. Leont'eva, G. G. Nečaeva, fot. A. P. Dribas, Minsk: „Belaruskaâ Ėncyklapedyâ imâ Petrusâ Broŭki”.

Labačëŭskaâ Vol'ga

- 2002: *Povâz' časou — belaruskі ručnik*, Minsk: Belarus'.

Lileev M. I.

- 1895: *Из истории раскола на Ветке и в Стародуб'е. XVII–XVII вв.*, Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого.

Navukovyâ zapiski...

- 2004: *Navukovyâ zapiski Vetkaŭskaga muzeâ narodnaj tvorčasci. Zbornik artykulaŭ supracouŭnikaŭ muzeâ da 25-goddzâ zasnannâ Vetkaŭskaga muzeâ narodnaj*

tvorčasci, red. naukowy G. R. Năčăeva, red. G. Ī. Lapacīn, Gomel: Upraŭlenne kul'tury Gomel'skaga ablvykankama, UA „GDU ĭmă F. Skaryny”, Vetkaŭski rajvykankam.

Živaâ Vera...

2012: *Živaâ Vera. Vetka = Living Faith. Vetka*, zebr. G. R. Nečăeva, O. D. Baženova; autor-ka tekstów G. G. Nečăeva, tłum. na angielski A. V. Vdovičev, Minsk: „Belaruskaâ Ėncyklapedyâ ĭmă Petrusâ Broŭki”.

Źródła internetowe

<http://mozyr.museum.by/>; data odczytu: 10.08.2022.
<http://mozyr.museum.by/node/38264>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://vetka-museum.by/>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://vetka-museum.by/vystavy/arkhiu-vystav.html>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://vk.com/vetkamuseum>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://www.facebook.com/vetkamuseum>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://www.instagram.com/vetkamuseum>; data odczytu: 10.08.2022.
<https://zviazda.by/ru/node/140470>; data odczytu: 10.08.2022.

Yauhen Malikau

Fiodor Shklyarov Vietka Museum of Old Believers and Belarusian Traditions (Vietka, Gomel [Homielskaja] oblast)

The article describes the Vietka Museum of Old Believers and Belarusian Traditions named after Fyodor Shklyarov, the history of its creation and activities. The author points out its important scientific, research, educational and exhibition role in the Gomel region and among researchers of Old Belief issues. It emphasizes the uniqueness of this regional museum compared to other Belarusian museums of this type.

Keywords: Vietka, Old Believers, museum, research and development activities, educational activities, workshops, exhibitions.